

Examining Examples and Elements of Illegal Competition and Anti-Competitive Practices with an Emphasis on the Resulting Civil Liability

Leila Ghaemi¹, Hossein Ghorbanian^{2*}, Alireza Hasani³

1. PhD Student in Private Law, Faculty of Law, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran.
Email: ghaemi5959@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Law, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran.

*Corresponding Author: Email: real695@gmail.com

3. Assistant Professor, Department of Private Law, Faculty of Law, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran.

Email: alirezahasani332@gmail.com

A B S T R A C T

One of the goals of the legal and jurisprudential system is orders for prosperous and competitive business, so that sellers and producers receive real wages and buyers receive the best quality by paying the minimum price, applying illegal competition and using anti-competitive procedures. It is one of the strategies that some economic companies use to remove competitors from the market. In this research, first the examples and elements of these acts and then the civil responsibility resulting from them are examined. Finally, it was found that articles 249 and 244 of the General Penalty Law deal with issues related to illegal competition, anti-competitive practices, and especially the concepts of insidious competition, and specify the civil and legal responsibilities related to these actions. which is not subject to penal regulations, the injured party can request compensation

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/jlr.2022.362047.2175

Received:
13 September 2022

Accepted:
12 December 2022

Published:
21 October 2024

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

for material and moral damages according to the civil liability law, and in fraudulent competition, in addition to requesting compensation, the aggrieved person can request to prevent and stop actions that are included in the definition of fraudulent competition. Please ask the court, taking into account new and creative ways of applying anti-competitive procedures and conducting insidious competition, the need for more legal supervision and the establishment of new laws in accordance with the civil responsibility of applying new procedures and illegal competition, especially in cyberspace and according to With the progress of science, it is felt more and more.

Keywords: Illegal Competition, Anti-Competitive Practices, Civil Liability, Healthy Market, Fair Competition.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "Civil Liability Resulting from Illegal Competition and Anti-Competitive Practices", Faculty of Law, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran.

Funding:

The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Leila Ghaemi: Conceptualization, Methodology, Software, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Project administration.

Hossein Ghorbanian: Conceptualization, Methodology, Validation, Formal analysis, Investigation, Data Curation, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Alireza Hasani: Conceptualization, Methodology.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Ghaemi, Leila, Hossein Ghorbanian & Alireza Hasani. "Examining Examples and Elements of Illegal Competition and Anti-Competitive Practices with an Emphasis on the Resulting Civil Liability". *Journal of Legal Research*, 23, no. 59 (October 21, 2024), 207-230.

Extended Abstract

One of the goals of the legal and, of course, jurisprudential system is to provide instructions for a thriving and competitive business that allows both sellers and producers to receive real wages, and buyers to pay the minimum price and receive the highest quality. Applying illegitimate competition and applying anti-competitive practices are some of the strategies that some wealthy businesses put on the agenda to remove a competitor from the market. In this study, first the examples and pillars of such actions are examined and then the civil liability resulting from the implementation of illegal competition and the application of anti-competitive practices are determined. Finally, it was found that Articles 249 and 244 of the General Penal Code deal with issues related to illegal competition, anti-competitive practices, and especially the concepts of cunning competition, and define the civil and legal responsibilities associated with these actions. Also, in all the mentioned cases, if the action is not subject to criminal regulations, the injured party can claim compensation for his material and moral damages according to the Civil Liability Law, and in the cunning competition, the injured party can request compensation in addition to claiming compensation. And show the court to stop acts that fall under the definition of cunning competition. However, and considering the new and creative ways of enforcing anti-competitive practices and cunning competition, the need for more legal oversight and enacting new laws in accordance with the civil liability of enforcing new anti-competitive practices and illegitimate competition, especially in space. It feels virtual and in line with the progress of science. Civil liability lawsuits due to violation of competition law rules have increased nowadays. Providing a competitive environment is an effective and necessary tool for mobilizing industrial development and structural changes.

The market needs competition to achieve this goal. Healthy competition between individuals requires compliance with principles and regulations. Ignoring each other's rights disrupts the health and order of the market. Anti-competitive procedures are effective in order to attract benefits and prevent corruption from society's interests, Competition rights are based on jurisprudence and legal rules: harmlessness, abuse of rights, prohibition of system disruption, public order, human rights, prohibition of discrimination, are prohibited.

In this article, we examine the civil liability resulting from illegal competition and anti-competitive procedures and the bases of prohibitions in competition law in line with the Law on Executive Policies, Article 44 of the Constitution, In Article 66 of the aforementioned law, civil liability resulting from violation of competition rights is accepted, The purpose of imposing competition laws is to neutralize the attack on the market.

Articles 44 and 45 of this law have been enacted considering the objectives of competition law and jurisprudential foundations.

One of the main indicators of competitive institutions is the existence of a decentralized decision-making structure, which guarantees the preservation of decision-making freedom and freedom of action, that is, the individual freedom of economic actors. Having a decentralized structure of competitive decision-making leads to the coordination of the actions and reactions of economic people and the factor of obtaining scattered market information and their optimal use. And finally, with the decentralized structure of competitive decision-making, it is possible to increase the efficiency of market forces. There are different types of illegal competition and depending on the initiative of individuals, a new type of insidious competition may be found every day. In general, the types of insidious competition can be summarized as follows:

1-Actions that cause misunderstanding and misguidance; 2- Actions that cause customers to deviate from others and attract them to their side by fraudulent means.

Authentic competition is a competition to attract customers, if this competition is done without trickery and fraud, there is no problem with it, but if the customer is attracted by false statements or illegal operations, it is not permissible. Operations that cause customer deviation, insidious competition have legal and criminal aspects. From the legal point of view, the person who caused damage to a third party must seek compensation for his damage, and from the criminal point of view, as a businessman who resorts to tricks, it is basically bad faith. therefore, he is considered guilty and deserves punishment. Especially in the case of medicinal products, since the health and lives of people are at stake, more strictness should be applied. Finally, with the advancement of technology and the emergence of new markets, especially in the virtual space, the need for better legal supervision with the aim of preventing anti-competitive practices and illegal competition and creating an environment of healthy economic competition is necessary and necessary for the authorities and legislators to Change the space and economic platforms, pay attention to targeted legislation.

بررسی مصادیق و ارکان اعمال رقابت نامشروع و رویه‌های ضدرقابتی با تأکید بر مسئولیت مدنی ناشی از آن

لیلا قائمی^۱، حسین قربانیان^۲، علیرضا حسینی^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.
ghaemi5959@gmail.com

۲. استادیار، گروه حقوق، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران.
*نویسنده مسئول: real695@gmail.com

۳. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.
alirezahasani332@gmail.com

چکیده:

یکی از اهداف نظام حقوقی و البته فقهی، ارائه دستوراتی در جهت کسب و کار پررونق و رقابتی است که باعث می‌شود هم فروشندگان و تولیدکنندگان مزد واقعی زحمات خود را دریافت کنند و هم خریداران حداقل قیمت را پرداخت و بیشترین کیفیت را دریافت نمایند. اعمال رقابت نامشروع و به کار بردن رویه‌های ضدرقابتی از راهکارهایی است که برخی بنگاه‌های متمول اقتصادی، برای خارج کردن رقیب از بازار انجام می‌دهند. در پژوهش حاضر ابتدا مصادیق و ارکان اعمال چنین اقداماتی بررسی شد و سپس مسئولیت مدنی ناشی از اعمال رقابت نامشروع و به کار بردن رویه‌های ضدرقابتی مشخص گردید. در نهایت مشخص شد مواد ۲۴۹ و ۲۴۴ قانون مجازات عمومی، به مباحث مربوط به رقابت نامشروع، رویه‌های ضدرقابتی و به‌ویژه مفاهیم رقابت مکارانه پرداخته و مسئولیت‌های مدنی مربوط به این اقدامات را مشخص ساخته است. همچنین در صورتی که مشمول مقررات جزایی نگردد، زیان‌دیده می‌تواند طبق قانون مسئولیت مدنی

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌های حقوقی

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.48300/ijr.2022.362047.2175

تاریخ دریافت:

۲۲ شهریور ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۲۱ آذر ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:

۳۰ مهر ۱۴۰۳

تقاضای جبران خسارت مادی و معنوی خود را نماید و در رقابت مکارانه فرد زیان‌دیده علاوه بر تقاضای جبران خسارت می‌تواند تقاضای جلوگیری و توقف اعمالی را که مشمول تعریف رقابت مکارانه می‌شود را از دادگاه بنماید. با در نظر داشتن شیوه‌های نوین و خلاقانه اعمال رویه‌های ضدرقابتی و انجام رقابت مکارانه، نیاز به نظارت قانونی بیشتر و وضع قوانین جدید مطابق با مسئولیت مدنی اعمال رویه‌های نوین ضدرقابتی و رقابت نامشروع به‌ویژه در فضای مجازی و مطابق با پیشرفت علم بیش‌ازپیش احساس می‌شود.

کلیدواژه‌ها:

رقابت نامشروع، رویه‌های ضدرقابتی، مسئولیت مدنی، بازار سالم، رقابت منصفانه.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «مسئولیت مدنی ناشی از اعمال رقابت نامشروع و رویه‌های ضد رقابتی»، دانشکده حقوق، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

لیلا قائمی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، مدیریت پروژه.
حسین قربانیان: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.
علیرضا حسنی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

قائم، لیلا، حسین قربانیان و علیرضا حسنی. «بررسی مصادیق و ارکان اعمال رقابت نامشروع و رویه‌های ضدرقابتی با تأکید بر مسئولیت مدنی ناشی از آن». مجله پژوهش‌های حقوقی، ۲۳، ش. ۵۹ (۳۰ مهر ۱۴۰۳)، ۲۰۷-۲۳۰.

مقدمه

رقابت سنگ بنای تجارت است ولی برای برخی فروشندگان انحصارطلب که به دنبال کسب سود حداکثری و البته کنترل کامل بازار با هدف فشار بر مصرف‌کننده هستند، فضای رقابتی چندان مطلوب نیست؛ بنابراین ایجاد اختلال در بازار سابقه‌ای دیرینه دارد. همچنین باید توجه داشت که از گذشته دور در صورت تحقق شرایط جبران ضرر بر اساس قواعد حاکم بر نظام‌های حقوقی در بین رقبا تجارتی مسئولیت مدنی وجود داشته است؛ اما امروزه دعاوی مسئولیت مدنی ناشی از نقض قواعد حقوق رقابت هم روزبه‌روز در حال افزایش است. با وجود مشخص بودن ماهیت عمومی قواعد حقوق رقابت، در مواردی از طریق ضمانت اجرای حقوق خصوصی به‌گونه‌ای کارا تر می‌توان به اهداف حقوق رقابت دست یافت.^۱ باید توجه داشت که نقض قواعد حقوق رقابت علاوه بر اثرات سوء بر کارایی اقتصادی، سبب ورود خسارات به اشخاص نیز می‌شود. از این رو نظام‌های حقوقی با طراحی سازکارهای قانونی، درصدد مقابله با اعمال ضدرقابتی و جبران خسارت ناشی از آن هستند؛ اما بررسی مبانی نظری ضرر قابل جبران، مقدمه ورود به بحث جبران خسارت از زبان دیدگان است. وانگهی از یک سو، مقابله با خسارت ناشی از اعمال ضدرقابتی دارای مقاصد کوتاه‌مدت از جمله جبران خسارت از زبان دیدگان (کارکرد ترمیمی حقوق رقابت) است. از سوی دیگر، با توسل به اعمال «خسارت تنبیهی» می‌توان مانع سوءاستفاده بنگاه اقتصادی از موقعیت خود و شیوع توسل به رویه‌های ضدرقابتی شد. حقوق ما برای مقابله با خسارات یادشده شیوه خاصی را پیش‌بینی نکرده است. با وجود این با لحاظ ویژگی‌های خاص این دسته از خسارات، بایستی ضمن توجه به مبانی رایج مسئولیت مدنی، اصول حاکم را متناسب با در نظر گرفتن ملاحظات خاص حقوق رقابت، به‌گونه‌ای تفسیر نمود که خلأ مشهود جبران شود.^۲

شناختن مبانی هر نوع مسئولیتی در اعمال صحیح قواعد آن نوع از مسئولیت لازم است. اجرای صحیح قواعد مسئولیت مدنی ناشی از نقض حقوق رقابت نیز مستلزم شناخت مبانی این مسئولیت است؛ به‌ویژه آنکه تحلیل این مسئولیت نسبت به بسیاری از حوزه‌های ضمان قهری سابقه کمتری در ادبیات حقوقی ایران و اتحادیه اروپایی دارد. حقوق اتحادیه اروپایی به‌عنوان یکی از نظام‌های پیشروی حقوق رقابت در پذیرش مسئولیت مدنی رقابتی چالش‌برانگیز بود. تضارب عقاید در رویه قضایی این

۱. حسن بادینی، «مسئولیت مدنی ناشی از نقض حقوق معنوی مربوط به شخصیت و حقوق بشر»، مطالعات حقوق خصوصی، ۴۲، ۱۱ (۱۳۹۱)، ۹۱.

۲. رضا خشنودی، رضا علی پور و سیدعلیرضا شکوهیان، «مبانی نظری، اهداف و شیوه‌های جبران خسارات در حقوق رقابت»، حقوقی دادگستری، ۸۱، ۹۹ (۱۳۹۶)، ۱۱۴.

اتحادیه، دستورالعمل خسارات ناشی از نقض حقوق رقابت مصوب ۲۰۱۴ را از جهت قاعده‌گذاری پویاتر نموده است.^۳

در اروپا البته تقریباً ۲۰ سال پس از صدور حکم نهایی خود در پرونده شجاعت/کرهان، دیوان دادگستری اتحادیه اروپا^۴ به‌طور مستمر و قاطعانه رویه اجرایی خصوصی قانون رقابت اروپایی را شکل داده است. به‌تازگی تعدادی از احکام نقش دادگاه به‌عنوان شوالیه سفید اجرای خصوصی را تأیید می‌کند.^۵ در راستای این هدف قاعده‌گذاری زیادی صورت گرفته است تا اجتماع بتواند از توزیع عادلانه ثروت و حفظ نظم و همچنین آزادی اقتصادی - اجتماعی بهره‌مند شود. یکی از مهم‌ترین اهداف از این قواعد، لزوم جبران ضرر نامشروع ناشی از رقابت نامشروع است؛ بنابراین سؤال‌های زیادی در این زمینه وجود دارد که می‌توان از آنها به این موارد اشاره داشت که برای اعمال قواعد مسئولیت مدنی در حوزه نقض قواعد حقوق رقابتی و جبران خسارات باید به چه نظریه‌هایی پرداخت؟ آیا نیاز به نظریات جدید در حقوق داخلی داریم؟ و یا باید انتظار اصلاح قواعد موجود را داشت؟ یا وضع قواعد جدید را می‌طلبید؟ در نظام‌های حقوقی برای رقابت متقالبانه ضمانت اجرای مدنی و کیفری در نظر گرفته شده است، اما در حال حاضر با رشد حقوق رقابت این پرسش را هم مطرح می‌کند که نقض قواعد مسئولیت مدنی در میان رقبای تجاری آنها را ملزم به جبران خسارت می‌کند؟ یا برای این موارد باید عنوان رقابت نامشروع را بر آن باید گذاشت تا هردو آنها را در برگیرد؟ با توجه به اینکه هدف در نظام حقوقی ارائه سازکار قانونی برای مقابله با اعمال ضدرقابتی و جبران خسارات ناشی از آن است، باید مبانی ضرر قابل جبران بررسی گردد؛ بنابراین برای مقابله با خسارات وارده از اعمال ضدرقابتی و همچنین اعمال خسارات تنبیهی می‌توان مانع سوءاستفاده بنگاه‌های اقتصادی و استفاده آنها از رویه‌های ضدرقابتی شد. متأسفانه حقوق ما در خصوص مسئولیت مدنی ناشی از رویه‌های ضد رقابتی و رقابت نامشروع دارای خلأ قانونی است و می‌طلبید با نوآوری در قانون این خلأ را جبران نمود.

۳. احمد دیلمی و فاضله سلیمی، «مبانی مسئولیت مدنی ناشی از اعمال رویه‌های ضد رقابتی (مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و اتحادیه اروپا)»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، ۲۰، ۴ (۱۳۹۵)، ۸۲.

4. CJEU

۵. دستورالعمل ۲۰۱۴/۱۰۴/EU پارلمان اروپا و شورای مورخ ۲۶ نوامبر ۲۰۱۴ در مورد برخی از قوانین حاکم بر اقدامات مربوط به خسارت تحت قوانین ملی برای نقض مقررات قانون رقابت کشورهای عضو و اتحادیه اروپا. نک: "Directive 2014/104/EU of the European Parliament and of the Council of 26 November 2014 on certain rules governing actions for damages under national law for infringements of the competition law provisions of the Member States and of the European Union", OJL, (2014), 1-19. <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/104/oj>

در این پژوهش به بررسی مسئولیت مدنی ناشی از اعمال رقابت نامشروع و رویه‌های ضدرقابتی پرداخته می‌شود.

۱- مرور آثار

مدل رقابت کامل مدلی است تجویزی نه توصیفی. این مدل ویژگی‌هایی را برای وضعیت مطلوب در بازار برمی‌شمرد که با تحقق آن ویژگی‌ها، وضعیتی متعادل و متوازن در بازار پدیدار می‌شود که تغییرات ناپایدار و اندکی در آن رخ می‌دهد.^۶ ثمره پیدایش این وضعیت مطلوب این است که قیمت بازاری یک کالا از هزینه‌های تولید آن نشئت می‌گیرد و سطح سود یکسانی برای همه فراهم می‌شود؛ به عبارت دیگر در این رویکرد هدف رقابت، پدیدار شدن قیمت‌های عادلانه ارسطویی است که شومپتر^۷ آن را تحت عنوان «قیمت‌های رقابتی در بازار آزاد تحت شرایط متعارف» تبیین می‌کند.^۸ معمولاً شرایط متعارف را شرایطی می‌دانند که در آن قیمت هزینه‌ها را پوشش می‌دهد و اصولاً قیمت‌گذاری از یک ارزش‌گذاری عینی سرچشمه می‌گیرد. به این معنا که ارزش‌گذاری به‌وسیله نیروهای اقتصادی فرابخشی انجام می‌شود. اشکالی که به این مدل وارد شده این است که این مدل تصویری ایستا از بازار ارائه می‌کند در حالی که در عالم واقعی علت پیدایش مسائل اقتصادی «تغییر و تحول» است. به این ترتیب این مدل با حذف تغییر، قدرت توجیه واقعیات و فرایند وصول به شرایط مطلوب را از دست می‌دهد و فقط در ترسیم فضای عادلانه و متعادل برای حضور همه فعالان تجاری مفید خواهد بود. حسب نگرشی که در این مدل القا می‌شود، حقوق رقابت عهده‌دار رفع موانع و ایجاد شرایط لازم برای وصول به وضع مطلوب خواهد بود. با وجود این مدل مزبور درباره تکنیک‌ها و راه‌کارهای جزئی راهگشا نخواهد بود.

دیلمی و سلیمی (۱۳۹۵) تأکید داشتند که دیرزمانی است که در تحلیل مسئولیت مدنی از مبنای تقصیر بهره برده‌ایم. در حقوق اتحادیه اروپایی مبنای مسئولیت بدون تقصیر با نتیجه مسئولیت محض، در مسئولیت مدنی ناشی از رویه‌های ضدرقابتی پذیرفته شده است، اما در حقوق ایران پذیرش این مبنا و نظریه تقصیر به‌عنوان مبنای واحد مورد قبول، دشوار است.

فروند (۲۰۲۱) در پژوهشی تأکید داشت که غیرقابل انکار است که «فرهنگ مطالبه خسارت بعدی»

۶. جعفر عبادی، مباحثی در اقتصاد خرد بازارها، تعادل عمومی و اقتصاد رفاه (تهران: سازمان سمت، ۱۳۸۵)، ۳۸-۳۹.
7. Schumpeter

۸. سیدعقیل حسینی، «بررسی تطبیقی نگرش دینی (اسلام و مسیحیت) به ساختار بازار و قیمت عادلانه» (پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، ۱۳۸۷)، ۱۱۵.

در اروپا در حال افزایش است. رویه قضایی دیوان دادگستری اتحادیه اروپا به‌عنوان یک کاتالیزور عمل می‌کند تا تضمین کند که قربانیان تخلفات کارتل در موقعیتی هستند که به‌طور مؤثر حق خود را برای جبران خسارت اعمال کنند. اگرچه مسیری که دادگاه طی کرد بسیاری از موانع را برای قربانیان کارتل برطرف کرد، اما از مفاهیم سنتی قانون جرم از جمله مسئولیت در قبال خسارات مدنی نیز دور شده است. با بسط مفاهیمی که به‌طور سنتی به اجرای عمومی محدود می‌شد به اجرای خصوصی - مانند مفهوم تعهد - دادگاه‌های ملی با چالش‌های جدیدی روبه‌رو خواهند شد. اجتناب‌ناپذیر است که سؤالاتی که قبلاً در دادرسی عمومی اهمیت کمی داشتند، وزن متفاوتی در دعوای مدنی داشته باشند. این مقاله بر پیشرفت‌های اخیر تمرکز دارد و پیامدهای احتمالی در انتساب مسئولیت در اجرای خصوصی قانون رقابت اتحادیه اروپا را بررسی می‌کند.

علاوه بر مسئولیت مدنی، مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها دارای اهمیت است. ژائو^۹ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی پذیرش مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را پیش‌زمینه‌ای برای رقابت منصفانه در بازار عنوان نمودند.

۲- مفاهیم بنیادی پژوهش

در ادامه متغیرها تعریف شده و مفاهیم بنیادی بیان می‌گردند.

۲-۱- تعریف متغیرها

برای داشتن بازار سالم و رقابت منصفانه باید رویه‌های ضد رقابتی و رقابت نامشروع و مسئولیت مدنی ناشی از آن را شناخت.

۲-۱-۱- رویه ضد رقابتی

در مورد رویه‌های ضد رقابتی این سؤال مطرح است که ماهیت اعمال مزبور و احکام قانونی راجع به آنها از لحاظ حقوقی چیست؟ آیا این رویه‌ها جرم یا تخلف یا اینکه تأسیس حقوقی مستقل هستند؟ موضوع و مقررات مربوط به آن در زمره مطالب کیفی است یا مدنی یا اداری؟ حداقل دو نظر متفاوت ممکن است راجع به ماهیت رویه‌های ضد رقابتی و احکام آن ابراز شود:

۱- جرم بودن این رویه‌ها؛ ۲- تخلف بودن آنها.^{۱۰}

9. Zhao

۱۰. سیدحسین حسینی و زهرا احمدی، «رویه‌های ضد رقابتی جرم یا تخلف؟ (تبیین رویکردی نوین در سیستم کیفری

این اصطلاح به‌طور اخص در دادگاه‌های انصاف انگلیس در رابطه با تلاش تجار برای جایگزین کردن کالاها یا محصولات خود با کالاها و محصولات رقبا مورد استفاده قرار گرفته است.

۲-۱-۲- رقابت نامشروع

رقابت نامشروع زمانی است که کسی به‌واسطه کردار نادرست و فریبنده به کسب‌وکار دیگری (معمولاً رقیب تجاری) زیان مالی وارد سازد.

به‌طور معمول می‌توان دعاوی را در دو دسته فراگیر بخش‌بندی نمود:

۱- رفتار تجاری نادرست؛ و ۲- دعاوی ناشی از یک سوداگری (تجارت) به قصد فریب مشتری دربارۀ کالا و خدمات.

۲-۱-۳- مسئولیت مدنی

مسئولیت مدنی، از اصطلاحات علم حقوق بوده و به این معناست که هرکسی نسبت به اعمالی که عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی به جان یا سلامتی، مال یا آزادی، حیثیت و یا شهرت تجاری دیگری لطمه‌ای وارد کند چه مادی و چه معنوی مسئول است و خسارت ناشی از عمل خود را نیز باید جبران کند. یکی از عوامل مؤثر در مسئولیت مدنی جنبه اخلاقی مدعی علیه است. ارکان مسئولیت مدنی شامل وجود ضرر، ارتکاب فعل زیان‌بار یا نامشروع و رابطه سببیت است. مبانی مسئولیت مدنی عبارت‌اند از: نظریه تقصیر، ایجاد خطر، نظریه مختلط و تضمین حق.

۲-۲- مفاهیم مسئولیت مدنی

در حقوق ایران مبحث عقد و قرارداد از مباحث مهمی است که قواعد آن در قانون مدنی کشور متمرکز شده است. در این قانون عقد و قرارداد هر دو به یک معنی به کار رفته است، ولی همان‌طور که خواهیم دید تمایز ظریفی نیز بین این دو وجود دارد. در قانون مدنی ایران بر اساس نظریات فقهی کلمه «عقد» برای تبیین آن دسته از قراردادهایی که در فقه اسلامی به‌طور خاص و روشن و تحت عنوان‌های مشخص ذکر شده‌اند به کار رفته است که از آنها به «عقود معین» یاد می‌شود مانند بیع و اجاره، در حالی که «قرارداد» به‌عنوان لغتی عام هم‌گروه اخیر و هم‌نوع عقد دیگری که نام آنها در قانون برده نشده ولی مخالفی هم با آن ندارد را در برمی‌گیرد که به آنها «عقود نامعین» نیز می‌گویند.

با وجود توسعه و رواج واژه مسئولیت مدنی در حقوق ایران، در مورد مفهوم و قلمرو آن سؤالات جدی مطرح است. در حقوق سنتی و فقه ما احکام و قواعد متفاوتی در مورد ایراد خسارت جانی و مالی به‌غیر در قالب قاعده اتلاف، ضمان دیه، غصب و مزاحمت مطرح بوده است. شرایط ایجاد ضمان و آثار آن در هر یک از این مباحث مستقل و متفاوت از دیگری بوده است. ولی حقوق مسئولیت مدنی به معنای نوین و منسجم امروزی دارای احکام، قواعد و شرایطی کلی و منسجم است. در واقع حقوق مسئولیت مدنی به‌عنوان تأسیس حقوقی مستقل به تمام مباحث و مصادیق جبران خسارت به‌صورت یکجا و سازمان‌یافته می‌پردازد و حتی مواردی نظیر تکلیف به پرداخت و جبران خسارت معنوی را که در فقه اسلامی جایگاه چندانی ندارد، در چهارچوب این مباحث و شرایط کلی در برمی‌گیرد. با توجه به حاکمیت فقه اسلامی بر حقوق جدید ایران پس از انقلاب اسلامی لازم است که حقوق مسئولیت مدنی به نحوی تعریف شود و ارتباط آن با احکام و ابواب فقهی به نحوی تبیین و مشخص گردد که موجب سوءتعبیر و ناهماهنگی با احکام فقهی و برداشت اشتباه از فقه اسلامی نگردد.^{۱۱}

شرط پذیرش مسئولیت و جبران خسارت با توجه به اهمیت و کاربردی بودن آن در قراردادهای صنعتی دارای جایگاه ویژه‌ای است. این نهاد بنا بر مطالعاتی کلی که صورت گرفته، برخاسته از عرف شکل گرفته بین تجار است که به مرور زمان در حقوق انگلستان و سایر نظام‌های حقوقی مورد شناسایی قرار گرفته است. ویژگی این نهاد در حقوق کامن‌لا و تطبیق آن با نظام‌های حقوق نوشته از جمله با مبانی موجود در فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران از مسائلی است که تاکنون به‌قدر کافی بدان پرداخته نشده است. شروط قراردادی همواره به‌روشنی دلالتی بر ایجاد تعهد برای طرف مقابل ندارند، بلکه مواردی وجود دارد که فرد با درج آنها در قرارداد درصدد است که ذمه خود را از مسئولیت مبرا سازد و بر مسئولیت طرف مقابل بیفزاید. این دسته از شروط که تحت عنوان شرط پذیرش مسئولیت و جبران خسارت (که در مواردی صدق عنوان شرط عدم مسئولیت نیز بر آن صحیح است) از آنها یاد می‌شود، از لحاظ نظری اختلافاتی را در بین حقوق‌دانان ایجاد کرده‌اند، به نحوی که در اکثر موارد قیودی در جهت تحدید گستره آنها لحاظ می‌گردد و مطلق این شروط در جهت عدم مسئولیت مورد قبول قرار نمی‌گیرند. این موضوع در قراردادهای پیچیده صنعتی از اهمیت بسزایی برخوردار است و به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین شروط قراردادی مطرح است که بیشترین زمان را در طول دوره جبران قراردادی به خود اختصاص می‌دهد.^{۱۲}

۱۱. ایرج بابایی، «مفهوم مسئولیت مدنی»، تحقیق و توسعه در حقوق تطبیقی، ۳، ۶ (۱۳۹۹)، ۱۲.

۱۲. عادل ابراهیم‌پور اسنجان و نسیم سلیمانی‌نژاد، «دکترین ضرورت اجرایی در معاملات دولتی و تفکیک آن از مفاهیم

۳- بررسی موانع رقابت

در این بخش به تفکیک رقابت نامشروع و رویه‌های ضدرقابتی، موانع رقابت مورد بررسی واقع می‌گردد.

۳-۱- رقابت نامشروع

گفته‌اند که در جوامع کوچک، نظم جامعه مبتنی بر پیگیری هدف مشترک اعضای جامعه است؛ اما در یک جامعه بزرگ با تقسیم کار گسترده و روابط مبادله‌ای شبکه‌ای و فراگیر که هدف مشترک و مشخص جمعی وجود ندارد و هرکس در چهارچوب قواعد کلی انتزاعی بازی خاص خود را انجام می‌دهد و به دنبال برآورده کردن خواسته‌های فردی است، رقابت به‌عنوان یک اسلوب شناخت و قاعده تخصیص بهینه منابع به یک ارزش مهم و تعیین کننده تبدیل می‌شود و چه‌بسا در مواردی، همکاری و همبستگی، مثلاً میان تولیدکنندگان یک کالای معین یا مشابه به دلیل افزایش ناکارایی، ضد ارزش شناخته می‌شود. جوامع بزرگ و گسترده متمدن به‌طور اساسی ساختاری به‌جز روابط مبادله‌ای شبکه‌ای و فراگیر نمی‌توانند داشته باشند. ثروت، کارایی، رفاه و قدرت تمدن‌های صنعتی مدرن در گروی نظم بازار است.

در مقابل اندیشه فوق عده‌ای معتقدند که «همکاری بهتر از رقابت است». طرفداران نظام بازار آزاد معتقدند که همکاری همانند همبستگی مستلزم توافق‌های متعدد راجع به اهداف و نیز روش‌های نیل به آن اهداف است. لذا همکاری تنها در گروه‌های کوچک که اعضای آن دارای عادات، معلومات و اعتقادات خاص مشترک درباره امر ممکن هستند معنی دارد؛ اما برای سازگار شدن با شرایط نامعلوم همکاری معنی ندارد. مسئله اینجا است که هماهنگی فعالیت‌ها در نظم گسترده جامعه بزرگ مبتنی بر همین سازگاری با امر ناشناخته است و مفهوم عدالت در همین فضا شکل می‌گیرد. هایک معتقد است که رقابت در اقتصاد بازار یک اسلوب اکتشاف است که در هر تحولی که انسان را به‌طور غیرعامدانه قادر به عکس‌العمل در برابر شرایط جدید می‌کند وجود دارد و از طریق رقابت و نه توافق است که ما به‌تدریج کارایی مان را افزایش می‌دهیم.^{۱۳} البته توصیف فوق یکی از دیدگاه‌هایی است که درباره رقابت مطرح شده است. درباره رقابت دیدگاه‌های متعددی مطرح شده است. به‌طور کلی مفهوم رقابت ناظر به یک حالت یا فرایند مطلوب در بازار است. مدل‌های اقتصادی ارائه‌شده نیز حسب درک طراحان آن از ماهیت و شیوه عملکرد بازار، تصویری از رقابت و لوازم و موانع تحقق آن ارائه کرده‌اند.

مشابه (مطالعه تطبیقی حقوق ایران و کامن‌لا)، پژوهش حقوق عمومی، ۲۲، ۷۰ (۱۴۰۰)، ۱۹۵.

۱۳. موسی غنی‌نژاد، درباره هایک (تهران: مؤسسه نگاه معاصر، ۱۳۸۱)، ۶۸-۶۹.

نیل به اهدافی که از بازار انتظار می‌رود در گروهی وجود یک سری نهادها یا وجود فرایندی است که ویژگی بارز آن ایجاد انگیزه و سازگاری مناسب برای رشد اقتصادی از رهگذر نوآوری و ابداع است. در این فرایند یا فضای نهادی، رفتار فعالان اقتصادی و مصرف‌کنندگان به‌طور کامل قابل پیش‌بینی نیست و ارائه محصولات جدیدتر و ارزان‌تر از سوی رقبا و جلب مشتریان بنگاه‌ها از سوی رقبا تهدیدی جدی تلقی می‌شود. نتیجه چنین وضعیتی کارایی تخصیصی و تولیدی است زیرا هر بنگاه سعی می‌کند با جمع‌آوری اطلاعات با کمترین هزینه، بهترین کالا و خدمات مورد نظر مشتریان را ارائه دهد. لازمه ایجاد این فرایند و پایداری آن در گروهی گسترش مالکیت خصوصی و عدم تبعیض‌های نژادی، وراثتی، مذهبی و ... در بازار و کارکرد مناسب هنجارهای حقوقی، رویه‌ای و اخلاقی است. این فضای نهادی را فضای رقابتی گویند؛ به عبارت دیگر شاخصه‌های اصلی نهادهای رقابتی به قرار زیر است:

اول: ساختار تصمیم‌گیری غیرمتمرکز، ضامن حفظ آزادی تصمیم‌گیری و آزادی عمل یعنی آزادی فردی فعالان اقتصادی است.

دوم: ساختار غیرمتمرکز تصمیم‌گیری رقابتی موجب هماهنگی کنش‌ها و واکنش‌های افراد اقتصادی و عامل کسب اطلاعات پراکنده بازار و استفاده بهینه از آنها است.

سوم: ساختار غیرمتمرکز تصمیم‌گیری رقابتی باعث افزایش کارایی نیروهای بازار می‌شود که در نهایت کارکردهای زیر را در پی خواهد داشت:

الف- تأمین و افزایش مطلوبیت مصرف‌کنندگان؛ ب- محدود کردن اعمال قدرت در بازار که در نهایت به عدالت توزیعی به مفهومی که قبلاً توضیح داده شد منجر می‌شود؛ و ج- ایجاد انگیزه برای تولید کالاهای جدیدتر، با روش‌های کم‌هزینه‌تر (شکوفایی و نوآوری).^{۱۴}

به‌طور خلاصه می‌توان گفت که کارکردهای رقابت عبارت‌اند از تضمین آزادی اقتصادی، تضمین انگیزه‌ها، توانایی عاملان اقتصادی برای نمایندگی و دفاع از منافعشان و گسترش نوآوری و صرفه‌جویی در منابع و هزینه‌ها.

۳-۲- رویه‌های ضد رقابتی

بر پایه همین معیار پاره‌ای از رفتارها و وضعیت‌های بنگاه‌های اقتصادی، ضد رقابتی تلقی شده‌اند زیرا

۱۴. سیدحسین میرجلیلی، توسعه اقتصادی و سیاست رقابتی در ایران، مجموعه مقالات همایش راهبرد توسعه اقتصادی جمهوری اسلامی و عضویت در سازمان جهانی تجارت، فرصت‌ها و چالش‌ها (تهران: مؤسسه توسعه مطالعات پژوهشی، ۱۳۸۳)، ۱۱۵.

سوگیری این رفتارها با وضعیت‌های بهبود کیفیت یا افزایش کارایی هماهنگ نیست بلکه بیشتر بر پایه نفرت‌ها و ضدیت‌های شخصی یا ملاحظات سیاسی و ... استوار است. برای تشخیص رفتارها و وضعیت‌های ضد رقابتی معمولاً می‌توان از دو شیوه عمده استفاده کرد: یکی شیوه مبتنی بر تحلیل پیشینی که به‌موجب آن پاره‌ای وضعیت‌ها و رفتارها را ضد رقابتی معرفی می‌کند و دیگری شیوه تحلیل پسینی که به‌موجب آن معمولاً بر ذکر معیارهای رقابت مخرب برای کشف این‌گونه رفتارها تأکید می‌شود. در عمل به‌طور معمول از شیوه‌های تلفیقی استفاده می‌شود یعنی پاره‌ای از رفتارها و وضعیت‌ها را به‌عنوان رفتارهای ضد رقابتی معرفی می‌کنند و ممنوعیت آنها را به ایجاد انحراف از رقابت یا زوال آن یا اختلال در آن منوط می‌کنند.

۳-۳- رقابت مکارانه

رقابت مکارانه دو جنبه حقوقی و جزایی دارد: از نظر حقوقی کسی که باعث اضرار شخص ثالث گردیده است، باید درصدد جبران خسارت او برآید و از نظر جزایی نیز چون تاجری که متوسل به حيله می‌شود، اصولاً سوءنیت داشته است، لذا مجرم تلقی شده و مستحق مجازات است. به‌ویژه در مورد محصولات دارویی چون موضوع سلامت و زندگی اشخاص در بین است، باید سخت‌گیری بیشتری به عمل آید. مجازات کسی که دست به رقابت مکارانه زده در ماده ۲۴۴ قانون مجازات عمومی معین شده که در قسمت الف این ماده چند چیز قابل توجه است. اول اینکه «... رقابت مکارانه عبارت است از اینکه تاجری برای انصراف...» پس از مطالعه این ماده اگر شخصی روی اغراض شخصی مانع از به فروش رفتن جنس تاجری بشود، مشمول مقررات این ماده نخواهد بود. دوم، در مواقعی که قانون جرمه نقدی معین می‌کند، بعداً در اثر تقلیل ارزش پول آن جرمه قابل توجه نیست، بنابراین مبلغ ۱۰۰ تا ۵۰۰ تومان در امور تجاری امروز اساساً قابل توجه نیست.

ماده ۲۴۹ قانون مجازات عمومی مربوط به مجازات کسانی است که به حقوق انحصاری افراد تجاوز می‌کنند. در بند الف این ماده که مربوط به علایم است، نه‌تنها ساختن محصول دیگری و تقلب علامت او را جرم دانسته بلکه کسانی را که با علم آن را به فروش می‌رسانند و یا از مملکت صادر می‌کنند نیز به‌عنوان شریک جرم مستحق مجازات دانسته است.

ذکر جمله با علم عبارت کش‌داری است و ممکن است تاجری بگوید که من مثلاً اطلاع نداشتم ولی چون ثبت علایم در روزنامه‌ها آگهی می‌شود این استدلال قابل قبول نخواهد بود و از طرف دیگر نوع تقلید نیز نیت خاطی را روشن می‌سازد. به‌طور مثال تاجری که موبه‌مو از علامت و جعبه و کاغذ و رنگ

کالای تاجر دیگری استفاده کرده باشد، به درستی سوءنیت او محرز است. مهم‌ترین قسمت بند الف آن است که تشخیص را به عهده افراد عادی گذاشته است، چون محقق است خبره کسی است که بتواند اختلاف را پیدا نماید پس لذا این قانون برای جلوگیری از فریب دادن مشتری است، بنابراین هرگاه علامت طوری باشد که مشتری گول بخورد شامل مقررات فوق خواهد بود. در بند ب ماده ۲۴۹ قانون مذکور برای کسانی که علامت اجباری را انتخاب نکرده مجازات معین کرده است. بند ج این ماده برای کسانی که نسبت به حق صاحب ورقه اختراع، خواه با ساختن محصولات خواه استعمال وسایلی که موضوع ورقه اختراع است یا این‌گونه محصولات را با علم به مجعول بودن آن به ایران وارد کند یا از ایران صادر کند یا در ایران به معرض فروش بگذارد، مجازات حبس از سه ماه تا شش ماه و یا مجازات نقدی از هزار الی ده هزار ریال و یا هر دو مجازات پیش‌بینی کرده است. رقابت نامشروع انواع و اقسام مختلف دارد و بسته به ابتکار اشخاص هر روز ممکن است نوع جدیدی از رقابت مکارانه پیدا شود، ولی به‌طور کلی می‌توان انواع رقابت مکارانه را به شرح ذیل خلاصه نمود:

الف: اعمالی که باعث سوءتفاهم و گمراهی شود؛ و ب: اعمالی که به وسایل متقلبانه باعث انحراف مشتری از دیگران و جلب به طرف خود شود.

حال در این قسمت به تشریح موارد الف و ب مذکور و ذکر مصادیق آنها پرداخته می‌شود.

الف: اعمالی که باعث سوءتفاهم و گمراهی شود که عبارت‌اند از تقلید اسم تجاری، تقلید تابلو، تقلید مشخصات مؤسسات تجاری، استعمال غیرواقع مبدأ جنس، تقلید و تقلب علایم تجاری و اختراعات؛ به‌عنوان مثال هر تاجری حق انحصاری به نام خود دارد، ولی در مقابل هرکس نیز می‌تواند تحت نام خانوادگی خود تجارت کند و در مواردی که استفاده از نام خانوادگی برای تجارت باعث سوءتفاهم گردد، شخصی که به‌تازگی وارد تجارت می‌شود، باید با اضافه کردن کلمه‌ای یا نشانی مانند اضافه نمودن اسم کوچک خود آن را از اسم تجاری سابق متمایز سازد. در صورتی که استفاده از نام خانوادگی شخصی جدید توأم با سوءنیت باشد، موضوع ممکن است از لحاظ جزایی نیز مورد تعقیب قرار گیرد. در صورتی که نام تجاری ابتکاری و تفننی باشد، دیگران حق استفاده از آن را ندارند. چون ثبت نام تجاری در ایران هنوز معمول نیست، حمایت اسم تجاری در مورد نام اشخاص حقیقی فعلاً مشکل است، ولی در مورد اشخاص حقوقی چون تشکیل آنها منوط به ثبت است، اداره ثبت از ثبت شرکت‌هایی که دارای اسامی مشابه هستند، خودداری می‌نماید. تابلو و مشخصات مؤسسات تجاری نیز اسم تجاری مختص تاجر است و دیگران حق استفاده از همان تابلو و مشخصات تجاری را ندارند. به‌طور مثال اگر مؤسسه

حمل و نقلی رنگ مخصوصی برای وسایل نقلیه خود انتخاب کند، مؤسسات حمل و نقل دیگر نباید وسایل نقلیه خود را به همان رنگ به کار اندازد. استعمال غیرواقع مبدأ جنس نیز جایز نیست. به طور مثال قنادی‌های تهران اگر روی جعبه گزهای خود بنویسند: گز اصفهان، مشتری را راجع به مبدأ جنس به اشتباه می‌اندازند. اعمال بالا را می‌توان مشمول قسمت ب ماده ۲۴۴ قانون مجازات عمومی دانست، زیرا مرتکب یا مشتری را از حقیقت یا کیفیت مبیع فریب می‌دهد یا اینکه جنسی را به جای جنس دیگر قلمداد می‌کند و علاوه بر آن شخص زبان‌دیده می‌تواند طبق ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی تقاضای خسارت مادی و معنوی نماید. درباره تقلید و تقلب علایم تجاری و اختراعات علاوه بر آنکه استعمال علامت و اختراع دیگری مشمول ماده ۲۴۴ قانون مجازات عمومی می‌شود ماده ۲۴۹ قانون مجازات عمومی موارد ذیل را نیز پیش‌بینی نموده است:

الف- هرکس نسبت به علامت تجاری ثبت‌شده در ایران عالماً مرتکب یکی از اعمال ذیل شود به حبس تأدیبی از سه ماه تا سه سال و به جزای نقدی از صد الی هزار تومان و یا به یکی از این دو مجازات محکوم خواهد شد.

- ۱- هرکس علامت تجاری غیر را جعل یا با علم به مجعول بودن آن استعمال کند.
  - ۲- هرکس علامت تجاری غیر را بدون اجازه صاحب علامت استعمال کند، اعم از اینکه در روی اوراق و اسناد یا اعلانات و قیوض و امثال آنها باشد یا در محصولات.
  - ۳- هرکس محصولی به معرض فروش گذاشته و یا به فروش برساند که در روی آن محصول علامت مجعول و یا علامتی باشد متعلق به غیر که صاحب علامت اجازه استعمال آن را نداده است.
  - ۴- هرکس علامت تجاری غیر را خواه با الحاق و خواه با کسر و خواه با تغییر دادن قسمتی از خصوصیات آن تقلید کند به نحوی که مشتری عادی یعنی کسی که اطلاعات مخصوصه ندارد فریب بخورد و یا با علم به تقلیدی بودن آن علامت را استعمال کند.
  - ۵- هرکس محصولی را که دارای علامت مجعول یا تقلیدی بوده یا دارای علامتی است که به طور ناحق استعمال شده است از ایران صادر و یا به مملکت وارد کند.
- در تمام موارد فوق اگر مرتکب مستخدم یا کارگر یا نماینده فعلی یا سابق صاحب علامت باشد یا کسی باشد که با صاحب علامت طرف معاملات تجاری بوده است به حداکثر مجازات مذکور فوق محکوم خواهد شد. شروع به جرم‌های فوق مستلزم دو ماه تا یک سال حبس تأدیبی یا بیست تومان جزای نقدی خواهد بود.

ب- اشخاص ذیل به حبس تأدیبی از یازده روز تا شش ماه و به جزای نقدی از ده الی سیصد تومان و یا به یکی از این دو مجازات محکوم خواهند شد:

۱- کسانی که علامت تجاری اجباری بر روی محصولی که به‌طور اجباری باید دارای آن علامت باشد، استعمال نکنند.

۲- کسانی که عالماً محصولی را به معرض فروش گذاشته بفروشند که دارای علامتی نباشد که برای محصول اجباری است.

ج- هر تجاوزی نسبت به حق صاحب ورقه اختراعی که به‌موجب قانون علایم و اختراعات داده‌شده به عمل آید، خواه با ساختن محصولات و خواه با استعمال وسایلی که موضوع ورقه اختراع اوست، جعل محسوب و موجب سه الی شش ماه حبس تأدیبی و یا صد الی هزار تومان جزای نقدی و یا هر دو مجازات خواهد بود.

اشخاصی نیز که این‌گونه محصولات را با علم به مجعول بودن آن به ایران آورند و یا از ایران صادر کنند یا در ایران به معرض فروش گذاشته و یا به فروش رسانند، محکوم به مجازات فوق خواهند شد.

د- در موارد ذیل مرتکب به حبس تأدیبی از شش ماه تا دو سال محکوم خواهد شد:

۱- در صورتی که جاعل کارگر یا مستخدمی باشد که در کارخانه یا مؤسسه مخترع مستخدم یا کارگر باشد.

۲- در صورتی که جاعل با مستخدم یا کارگر مخترع تبانی یا شراکت نموده و به دستکاری او از طرق فنی از موضوع اختراع اطلاع یافته باشد، در این صورت کارگر یا مستخدم مزبور هم مطابق متهم اصلی مجازات خواهند شد.

ه- هرکس نظر به مقام فنی یا مقام امانت‌داری خود از اسرار راجع به اختراع یا طرز اجرای اختراعی مطلع شده و آن را افشا یا به طریق دیگری سوءاستفاده نماید، به حبس تأدیبی از یک سال تا سه سال محکوم خواهد شد.

ماده ۲۴۹ مکرر جز در مورد بندهای ج- د- ه- ماده ۲۴۹ قانون مذکور که تعقیب جزایی منوط به شکایت مدعی خصوصی است در موارد کلیه جرم‌های مذکور در این قانون، تعقیب جزایی ممکن است راساً از طرف دادسرا یا در اثر شکایت مدعی خصوصی به عمل آید.

باید توجه داشت که رقابت مکارانه یا نامشروع تجاری یکی از مباحث مهم حقوق تجارت و حقوق مالکیت صنعتی است. رقابت مکارانه مصادیق گوناگونی دارد. یکی از مصادیق بارز آن تقلید از اسامی و

علایم تجاری و به اصطلاح نقض حقوق انحصاری است. رأی که در ادامه خواهد آمد، به تازگی از شعبات دادگاه بدوی و تجدیدنظر تهران صادر شده است که هم از منظر آیین دادرسی (مرور زمان و اعتبار امر مختومه) و هم از منظر ماهوی (رقابت مکارانه تجاری) به لحاظ استدلالی یکی از کم‌نظیرترین آرای است که تاکنون در خصوص علایم و اسامی تجاری صادر شده است.

ب: اعمالی که به وسایل متقلبانه باعث انحراف مشتری از دیگران و جلب به طرف خود شود. از آنجا که رقابت به طور کلی مسابقه‌ای است برای جلب مشتری در صورتی که این مسابقه بدون حيله و تزوير و تقلب انجام گیرد، ایرادی بر آن نیست، ولی اگر مشتری به وسیله اظهارات کذب یا عملیات نامشروع جلب گردد، جایز نیست. عملیاتی که باعث انحراف مشتری می‌شوند عبارت‌اند از: اعلام مشخصات غیرواقع برای جنسی یا برای کارخانه تا مردم تصور کنند آن جنس از سایر اجناس بهتر است، تخفیف تاجر دیگر به وسیله دادن نسبت‌های خلاف واقعی که باعث لکه‌دار شدن شهرت او گردد، تخفیف اجناس تجار دیگر و معیوب جلوه دادن آنها، استفاده از تبلیغات سایرین برای نشان دادن برتری اجناس خود، اعمال وسایلی برای بایکوتاژ و اجبار مردم به عدم مراجعه به تاجر دیگری.

۴- تحلیل نمونه‌ای از رأی دادگاه

در این بخش نمونه‌ای از آرای نخستین و تجدیدنظر در زمینه جلوگیری از رقابت ارائه می‌گردد.

۴-۱- رأی بدوی

مرجع رسیدگی: شعبه ۳ دادگاه حقوقی تهران

شماره و تاریخ دادنامه: ۸۸/۹/۲۵ - ۸۱۱

در خصوص دعوی آقای شیرزاد اسلامی به وکالت از شرکت «فاراب» به طرفیت ۱- شرکت «فاراب شیر» با وکالت آقایان ... ۲- اداره ثبت علایم تجاری به خواسته ابطال نام تجاری فاراب شیر و علامت تجاری فاراب به شماره ۸۰۹۹۱ و الزام خواننده دوم به ثبت علامت فاراب موضوع اظهارنامه ۸۷۰۷۱۰۶۸ جهت انواع شیرآلات صنعتی، لوله و اتصالات فلزی در طبقات ۶، ۱۱، ۳۵ و ۳۹ به این خلاصه که وکیل خواهان با استناد به گواهی تأسیس شرکت خواهان و گواهی‌نامه‌های وزارت نیرو و انجمن صنعت ریخته‌گری و انجمن تأسیسات و استشهاده کسبه بازار به شرح دادخواست توضیح داده است موکل با نام تجاری فاراب در سال ۱۳۶۵ تأسیس شده و در صنعت ریخته‌گری، خصوصاً تولید لوله، اتصالات و شیرآلات صنعتی از شهرت فراوانی برخوردار است متأسفانه شرکت خواننده که رقیب تجاری شرکت

خواهان می‌باشد با هدف سوءاستفاده از اعتبار و شهرت نام تجاری «فاراب» در سال ۱۳۷۳ اقدام به تأسیس شرکتی با نام مشابه «فاراب شیر» نموده و آن را به‌عنوان علامت تجاری هم ثبت کرده است؛ بنابراین به لحاظ سابقه ثبت نام تجاری موکل و رقابت نامشروع خواننده و ایجاد اشتباه مصرف‌کنندگان درخواست صدور رأی به شرح خواسته را دارد. وکلای خواننده دوم طی لایحه‌ای که ثبت و ضمیمه پرونده است و نیز صورت جلسه دادرسی، در پاسخ به دعوا اظهار داشتند موکل در تولید شیرآلات صنعتی دارای شهرت است و از طرفی دعوای حاضر به لحاظ سابقه رسیدگی و صدور دادنامه قطعی به شماره ۸۹۲ مورخه ۱۳۷۹/۷/۲۵ شعبه ۲۵ دادگاه تجدیدنظر از اعتبار امر مختومه برخوردار است و نیز مشمول مرور زمان مقرر در ماده ۲۲ قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰، با توجه به حکومت قانون مذکور در زمان ثبت علامت می‌باشد. مضافاً اینکه، نام شرکت با نام تجاری متفاوت است و موکل مبادرت به ثبت نام تجاری نکرده تا مشمول دعوای ابطال گردد. بنا به مراتب، تقاضای رد دعوا را نموده‌اند. دادگاه از توجه به اظهارات و مدافعات طرفین و مستندات ابرازی خواهان و توجه به مفاد دادنامه‌های مستند وکلای خواننده، نظر به اینکه سبب طرح دعوای سابق، سابقه استعمال علامت متنازع‌فیه بوده و حال آنکه سبب طرح دعوای فعلی، تقدم ثبت نام تجاری فاراب و منع رقابت نامشروع می‌باشد که متفاوت از یکدیگر است و نظر به اینکه از جمله ارکان شمول و حاکمیت اعتبار امر قضاوت شده، وحدت اسباب دعوا است که در مانحن‌فیه به لحاظ فقدان وحدت اسباب، موضوع مشمول قضیه امر مختومه نیست. همچنین نظر به اینکه به موجب مفاد بند ۳ ماده ۶ مکرر و ماده ۸ و ۱۰ مکرر کنوانسیون پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی که با توجه به الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به آن در سال ۱۳۳۷ در زمان ثبت علامت خواننده به‌عنوان قانون حاکم، لازم‌الرعایه بوده است، ابطال و حذف یا منع استعمال علائمی که با سوءنیت به ثبت رسیده در هر زمان امکان‌پذیر است، مع‌هذا قطع نظر از نسخ قانون قدیم (قانون ثبت علائم مصوب ۱۳۱۰) به موجب قانون جدید مصوب ۱۳۸۶ و حذف مرور زمان در قانون فعلی، ایرادات معنونه غیروارد تشخیص و مردود اعلام می‌گردد؛ اما در ماهیت، نظر به اینکه کلمه فاراب به‌عنوان اسم تجاری شرکت خواهان در سال ۱۳۶۵ به ثبت رسیده و به دلالت گواهی عده‌ای از توزیع‌کنندگان شیرآلات به شرح استشهادیه پیوست و نیز گواهی انجمن صنعت تأسیسات و انجمن صنعت ریخته‌گری که پیوست دادخواست می‌باشد، خواهان از ابتدای ثبت در سال ۱۳۶۵ از علامت فاراب استفاده می‌کرده و به دلیل مشابهتی که نام دو شرکت دارد امکان تمیز محصولات آنها ممکن نبوده و موجب گمراهی مصرف‌کنندگان می‌گردد؛ بنابراین به نظر دادگاه، ثبت مؤخر عین اسم تجاری

خواهان با تغییر جزئی (الحاق کلمه شیر) موجب تضییع حقوق مکتسبه خواهان و باعث وقوع اشتباه مصرف‌کنندگان در استفاده از محصولات و مراجعه به شرکت‌های مزبور خواهد شد و از مصادیق رقابت نامشروع موضوع ماده ۱۰ مکرر کنوانسیون پاریس و مخالف مواد ۴۶ و ۴۷ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ می‌باشد؛ بنابراین ضمن رد مدافعات وکلای خوانده، دعوای خواهان را ثابت تشخیص داده، مستنداً به بند ۳ ماده ۶ مکرر و مواد ۸ و ۱۰ مکرر کنوانسیون پاریس با لحاظ ماده ۹ قانون مدنی و بند «ج» ماده ۳۰ و بندهای «ه» و «ز» ماده ۳۲ و مواد ۴۱، ۴۶، ۴۷ و ۶۲ از قانون ثبت علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ حکم به ابطال نام تجاری خوانده و نیز ابطال علامت تجاری وی به شماره ۸۰۹۹۱ و الزام خوانده دوم به ثبت علامت موضوع اظهارنامه ۸۷۰۷۱۰۶۸ به نفع خواهان صادر و اعلام می‌گردد. رأی صادره حضوری و ظرف مهلت بیست روز پس از ابلاغ قابل تجدیدنظرخواهی در محاکم تجدیدنظر استان تهران است.

در ادامه درخواست تجدیدنظر داده شده و رأی تجدیدنظر در ذیل ارائه شده است:

۴-۲- رأی تجدیدنظر

مرجع رسیدگی: شعبه ۱۲ دادگاه تجدیدنظر استان تهران

شماره و تاریخ دادنامه: ۴۶۵ - ۸۹/۴/۲۲

«شرکت فاراب شیر» با وکالت آقایان ... به طرفیت «شرکت فاراب» با وکالت آقای شیرزاد اسلامی نسبت به دادنامه شماره ۸۱۱ - ۸۸/۱۰/۲ شعبه سوم دادگاه حقوقی تهران تجدیدنظرخواهی کرده است. به موجب دادنامه موصوف، دعوای تجدیدنظر خوانده به خواسته ابطال نام و علامت تجاری تجدیدنظرخواه به شماره ثبت ۸۰۹۹۱ - ۷۶/۵/۱۵ و الزام اداره ثبت علائم تجاری به ثبت علامت موضوع اظهارنامه شماره ۸۷۰۷۱۰۶۸ جهت انواع شیرآلات صنعتی، لوله و اتصالات فلزی در طبقات ۶، ۳۵، ۱۱ و ۳۹ از جدول طبقه‌بندی علائم تجاری به شرح استدلال منعکس در رأی مورد پذیرش قرار گرفته، حکم بر محکومیت تجدیدنظرخواه و اداره ثبت علائم تجاری وفق خواسته صادر شده است. اینک با بررسی محتویات و مستندات پرونده و مطالعه لوایح ابرازی وکلای طرفین نظر به اینکه اولاً در این مرحله ایراد موجه و مدلی که با یکی از جهات تجدیدنظرخواهی منطبق بوده و مؤثر در نقض و بی‌اعتباری دادنامه معترض عنه گردد اقامه نشده است. ثانیاً به موجب مفاد ماده ۱۹۶ قانون آیین دادرسی مدنی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ قانون حاکم بر دعوای حاضر می‌باشد و قانون ثبت علائم تجاری سابق که منسوخ گردیده حاکمیتی بر دعوی مطروحه ندارد و در قانون فعلی نیز

برای اقامه دعوی ابطال نام و علامت تجاری مرور زمان پیش‌بینی نگردیده و مطابق بند ۳ ماده ۶ مکرر کنوانسیون پاریس هم ابطال و حذف یا منع استعمال علایمی را که با سوءنیت به ثبت رسیده یا استعمال شده‌اند در هر موقع می‌توان تقاضا کرد. فلذا ایراد مرور زمان، وارد نمی‌باشد. ثالثاً دعوی ابطال نام تجاری (فاراب شیر) مسبوق به سابقه رسیدگی و صدور حکم نمی‌باشد. فلذا ایراد اعتبار امر مختومه در خصوص دعوی مذکور قابل پذیرش نیست و ایراد و اعتبار امر مختومه در مورد دعوی ابطال علامت تجاری (فاراب) نیز وارد نمی‌باشد، زیرا سبب دعوی قبلی که منتهی به صدور حکم قطعی گردیده سبق استعمال علامت متنازع‌فیه بوده لیکن سبب دعوی حاضر تشابه علامت تجاری با نام تجاری مسبوق‌الثبت و نیز منع رقابت مکارانه (نامشروع) می‌باشد؛ بنابراین به لحاظ تفاوت اسباب دو دعوی، رسیدگی به دعوی حاضر صحیح و قانونی است. رابعاً مشابهت اسامی مورد بحث (فاراب و فاراب شیر) واضح و آشکار است و با توجه به اینکه حوزه فعالیت هر دو شرکت در زمینه شیرآلات صنعتی است، الحاق کلیه شیر به فاراب نمی‌تواند نام تجاری دو شرکت را از یکدیگر متمایز سازد و قطعاً مصرف‌کننده در تشخیص شخصیت شرکت‌های مذکور دچار اشتباه و گمراهی خواهد شد. خامساً مطابق مفاد ماده ۴۷ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علایم تجاری مصوب ۱۳۸۶ هرگونه استفاده از نام تجاری توسط اشخاص به صورت نام تجاری یا علامت که عرفاً باعث فریب عمومی شود غیرقانونی تلقی می‌گردد. ماده ۸ کنوانسیون پاریس نیز مؤید همین معنا می‌باشد و بر اساس مفاد ماده ۱۰ مکرر کنوانسیون پاریس هر عملی که ایجاد اشتباه به نحوی از انحاء با مؤسسه یا محصولات یا فعالیت صنعتی یا تجارتی رقیب بنماید از مصادیق رقابت نامشروع (رقابت مکارانه) تلقی گردیده و ممنوع می‌باشد. سادساً اقدام تجدیدنظرخوانده در ثبت نام تجاری «فاراب شیر» و نیز ثبت علامت تجاری «فاراب» با توجه به ثبت مقدم کلمه «فاراب» به عنوان نام تجاری تجدیدنظرخوانده، مغایر حق مکتسب شرکت اخیرالذکر بوده و از مصادیق بارز رقابت مکارانه محسوب می‌شود. سابعاً رأی دادگاه بدوی با توجه به مبانی و مستندات و استدلال منعکس در آن موافق موازین قانونی و با رعایت اصول دادرسی صادر شده است. بنا به مراتب مذکور به تجویز ماده ۳۵۸ قانون آیین دادرسی مدنی ضمن رد اعتراض، دادنامه تجدیدنظرخواسته تأیید و استوار می‌گردد. این رأی قطعی است.

بنابراین مشاهده می‌شود که وحدت رویه در مقابله با رقابت نامشروع و مکارانه وجود دارد.

نتیجه‌گیری

مشخص شد که قوانین مشخصی بر رقابت‌های نامشروع وضع شده تا از اجرای چنین اقداماتی در بازار جلوگیری شود. اعمالی که باعث برهم زدن نظم دستگاه تاجری گردد، به‌طور مثال ترغیب کارمندان او به اعتصاب، پاره کردن و از بین بردن اعلانات و تبلیغات او، به کار بردن وسایل تقلبی برای از بین بردن اعتبار اجناس او، مثلاً پر کردن بطری‌ها و لفاف محصولات او از اجناس بد، فراهم آوردن وسایل برای آنکه انجام قراردادهایی که تاجری با اشخاص دیگر منعقد نموده است غیرممکن گردد و غیره. در تمام این موارد نیز در صورتی که عمل مضمول مقررات جزایی نگردد، زیان‌دیده می‌تواند طبق قانون مسئولیت مدنی تقاضای جبران خسارت مادی و معنوی خود را نماید.

در دعاوی که نسبت به رقابت مکارانه اقامه می‌شود شخص زیان‌دیده علاوه بر تقاضای جبران خسارت می‌تواند از دادگاه تقاضای جلوگیری و توقف اعمالی را که مضمول تعریف رقابت مکارانه می‌شود بنماید و در مورد تقلید و تقلب علایم تجاری و اختراعات نیز می‌تواند تقاضا کند محصولات تقلبی و تقلیدی توقیف شود و از فروش آن جلوگیری به عمل آید. البته باید سازکار حقوقی برای توقف خودبه‌خودی فعالیت‌های مضمول رقابت مکارانه وجود داشته باشد که این مهم لازم است مدنظر قانون‌گذاران قرار گیرد.

ماده ۶۴ آیین‌نامه قانون ثبت علایم تجاری و اختراعات مقرر می‌دارد که شاکی می‌تواند از مراجع قضایی تقاضای صدور قرار تأمین دلیل و یا توقیف محصولات تقلبی و تقلیدی و یا تقاضای صدور دستور موقت نسبت به عدم ساخت یا فروش یا ورود اجناس تقلبی یا تقلیدی را بنماید و مراجع قضایی موظف هستند با تقاضای نام‌برده موافقت نمایند، منتهی اگر دلایل شاکی به نظر مراجع قضایی قوی نباشد برای حفظ حقوق طرف در صورتی که شکایت وارد تشخیص داده نشود مراجع مزبور می‌توانند قبل از صدور قرار توقیف محصولات یا دستور موقت راجع به عدم ساخت یا فروش اجناس تقلبی یا تقلیدی از شاکی تضمین کافی بخواهد تا از آن محل کلیه خسارات وارده به طرف منافی که ممکن است از آن محروم گردد جبران شود.

در نهایت باید توجه داشت با پیشرفت فناوری و به وجود آمدن بازارهای جدید به‌ویژه در فضای مجازی، نیاز به نظارت قانونی بهتر با هدف جلوگیری از اعمال روبه‌های ضدرقابتی و انجام رقابت نامشروع و ایجاد فضای رقابت سالم اقتصادی بیش‌ازپیش احساس شده و لازم است مسئولین و قانون‌گذاران به تغییر فضا و زیرساخت‌های اقتصادی در جهت قانون‌گذاری هدفمند توجه داشته باشند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- ابراهیم‌پور اسنجان، عادل و نسیم سلیمانی‌نژاد. «دکترین ضرورت اجرایی در معاملات دولتی و تفکیک آن از مفاهیم مشابه (مطالعه تطبیقی حقوق ایران و کامن‌لا)». پژوهش حقوق عمومی، ۲۲، ۷۰ (۱۴۰۰)، ۱۹۴-۲۲۳. <https://doi.org/10.22054/qjpl.2020.45932.2225>
- بابایی، ایرج. «مفهوم مسئولیت مدنی». تحقیق و توسعه در حقوق تطبیقی، ۳، ۶ (۱۳۹۹)، ۱۱-۲۹. <https://doi.org/10.22034/law.2021.525159.1050>
- بادینی، حسن. «مسئولیت مدنی ناشی از نقض حقوق معنوی مربوط به شخصیت و حقوق بشر». مطالعات حقوق خصوصی، ۴۲، ۱ (۱۳۹۱)، ۸۹-۱۰۷. <https://doi.org/10.22059/jlq.2012.29818>
- حسینی، سیدحسین و زهرا احمدی. «رویه‌های ضدرقابتی جرم یا تخلف؟ (تبیین رویکردی نوین در سیستم کیفری ایران)». پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۴، ۸ (۱۳۹۵)، ۱۰۹-۱۳۰. https://jcl.ac.ir/article_48765.html
- حسینی، سید عقیلی. «بررسی تطبیقی نگرش دینی (اسلام و مسیحیت) به ساختار بازار و قیمت عادلانه». پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، ۱۳۸۷.
- خشنودی، رضا، رضا علی‌پور و سیدعلیرضا شکوهیان. «مبانی نظری، اهداف و شیوه‌های جبران خسارات در حقوق رقابت». حقوقی دادگستری، ۸۱، ۹۹ (۱۳۹۶)، ۱۱۳-۱۳۷. <https://doi.org/10.22106/jlj.2017.29230>
- دیلمی، احمد و فاضله سلیمی. «مبانی مسئولیت مدنی ناشی از اعمال رویه‌های ضد رقابتی (مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و اتحادیه اروپا)». پژوهش‌های حقوق تطبیقی، ۲۰، ۴ (۱۳۹۵)، ۸۱-۱۰۷. <http://clr.modares.ac.ir/article-20-8955-fa.html>
- عبادی، جعفر. مباحثی در اقتصاد خردبازارها، تعادل عمومی و اقتصاد رفاه. تهران: سازمان سمت، ۱۳۸۵.
- غنی‌نژاد، موسی. درباره‌هایک. تهران: مؤسسه نگاه معاصر، ۱۳۸۱.
- میرجلیلی، سیدحسن. توسعه اقتصادی و سیاست رقابتی در ایران، مجموعه مقالات همایش راهبرد توسعه اقتصادی جمهوری اسلامی و عضویت در سازمان جهانی تجارت فرصت‌ها و چالش‌ها. تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۳.

ب) منابع خارجی

- Freund, Benedikt. "Reshaping Liability - The Concept of Undertaking Applied to Private Enforcement of EU Competition Law", *GRUR International*, 70, 8(2021), 731-743. <https://doi.org/10.1093/grurint/ikab002>
- Directive 2014/104/EU of the European Parliament and of the Council of 26 November 2014 on certain rules governing actions for damages under national law for infringements of the competition law provisions of the Member States and of the European Union. *OJL*, (2014), 1-19. <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/104/oj>
- Zhao, Zhonghua, Fanchen Meng, Yin He and Zhouyang Gu. "The Influence of Corporate Social Responsibility on Competitive Advantage with Multiple Mediations from Social Capital and Dynamic Capabilities", *Sustainability*, 11, 1(2019), 1-16. <https://doi.org/10.3390/su1101021>